

הערה כללית מס' 17: זכויות הילד
(סעיף 24): 7.4.1989
CCPR General Comment No. 17. (General Comments)

ראשי התיבות של שם האמנה: CCPR

הערה כללית מס' 17

זכויות הילד

(סעיף 24)

(המושב ה-35, 1989)

1. סעיף 24 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות מכיר בזכותו של כל ילד לקבל ממשפחתו, מהחברה ומהמדינה, ללא כל אפליה, את אמצעי ההגנה הנדרשים מפאת מעמדו כקטין. בשל כך, יישומה של הוראה זו כרוך בנקיטת אמצעים מיוחדים להגנה על ילדים, בנוסף לאמצעים שמדינות נדרשות לנקוט על-פי סעיף 2 כדי להבטיח שכל אדם יהנה מהזכויות המעוגנות באמנה. נראה כי לעתים מזומנות הדוחות שמגישות מדינות שהן צד לאמנה אינם מייחסים די חשיבות לחובה זו, והמידע שהן מספקות על הדרך שבה מאפשרים לילדים ליהנות מזכותם להגנה מיוחדת אינו מספיק.

2. בהקשר זה, הוועדה מצביעה על כך שהזכויות המעוגנות בסעיף 24 אינן הזכויות היחידות של ילדים שהאמנה מכירה בהן ועל כך שכפרטים ילדים נהנים מכל הזכויות האזרחיות שהאמנה מצהירה עליהן. בעת ההצהרה על זכות, חלק מהוראות האמנה מצביעות בפני המדינות במפורש על אמצעים שיש לנקוט כדי להעניק לקטינים הגנה רבה יותר מאשר לבגירים. כך, ככל שהדבר נוגע לזכות לחיים, אסור להטיל עונש מוות בגין פשעים שבוצעו בידי בני אדם מתחת לגיל 18. בדומה לכך, אם נשללה כחוק חירותם של קטינים שהואשמו בפלילים, הם יופרדו ממבוגרים ועניינם ייחרץ מהר ככל האפשר; קטינים שהורשעו בפלילים ייכלאו במסגרת שבה יופרדו ממבוגרים, שתתאים לגילם ולמעמדם המשפטי, ושמטרתה העיקרית היא החזרתם למוטב ושיקומם החברתי. במקרים אחרים, ילדים מוגנים על-ידי האפשרות להגביל זכות המוכרת על-ידי האמנה – ובלבד שהגבלה כזו מוצדקת – כגון הזכות לתת פומבי לפסק דין בתביעה אזרחית או במשפט פלילי, שניתן לחרוג ממנה כאשר טובת הקטין מחייבת זאת.

3. עם זאת, ברוב המקרים, האמצעים שיש לאמץ אינם מפורטים באמנה, ועל כל מדינה מוטל להגדירם לאור צורכי ההגנה של ילדים בשטחה ובתחום שיפוטה. הוועדה מציינת בהקשר זה כי אמצעים כאמור, אף שנועדו בעיקר להבטיח כי ילדים ייהנו באורח מלא מהזכויות האחרות המעוגנות באמנה, עשויים להיות גם כלכליים, חברתיים

ותרבותיים. לדוגמה, יש לנקוט כל אמצעי כלכלי וחברתי כדי לצמצם תמותת תינוקות, לבער תת-תזונה בקרב ילדים ולמנוע את חשיפתם למעשי אלימות וליחס אכזרי ובלתי אנושי, את ניצולם לעבודת כפייה או זנות, את השימוש בהם במסגרת סחר אסור בסמים נרקוטיים, או את ניצולם בכל דרך אחרת. בתחום התרבותי, יש לנקוט כל אמצעי אפשרי כדי לעודד את התפתחות אישיותם וכדי לספק להם רמת השכלה שתאפשר להם ליהנות מהזכויות המעוגנות באמנה, ובייחוד מהזכות לחופש הדעה והביטוי. זאת ועוד, הוועדה מבקשת להסב את תשומת לבן של מדינות שהן צד לאמנה לצורך לכלול בדוחותיהן מידע על אמצעים שננקטו כדי להבטיח שילדים אינם משתתפים באורח ישיר בסכסוכים מזוינים.

4. הזכות לאמצעי הגנה מיוחדים שייכת לכל ילד מפאת מעמדו כקטין. עם זאת, האמנה אינה מציינת באיזה גיל מגיע קטין לבגרות. דבר זה צריך להיקבע בכל מדינה שהיא צד לאמנה לאור התנאים החברתיים והתרבותיים הרלוונטיים. בהקשר זה, על מדינות לציין בדוחותיהן את הגיל שבו הילד מגיע לבגרות בתחום האזרחי ונושא באחריות פלילית. על המדינות לציין גם את הגיל שבו ילד רשאי חוקית לעבוד ואת הגיל שבו יתייחסו אליו כבגיר על-פי חוקי העבודה. על מדינות לציין גם את הגיל שבו ילד נחשב למבוגר למטרת סעיף 10 ב' וג'. אולם, הוועדה מציינת כי למטרה המצוינת לעיל, אין לקבוע גיל נמוך באורח בלתי סביר וכי בכל מקרה מדינה שהיא צד לאמנה אינה יכולה לפטור עצמה מחובתה על-פי האמנה בנוגע לאנשים מתחת לגיל 18, אף כי הגיעו לגיר הבגרות על-פי החוק המדינתי.

5. האמנה מחייבת להגן על ילדים מפני אפליה מכל טעם כגון גזע, צבע, מין, שפה, דת, מוצא לאומי או חברתי, רכוש או ייחוס. בהקשר זה, הוועדה מציינת כי בשעה שאי-אפליה בהנאה מזכויות המעוגנות באמנה נובעת, במקרה של ילדים, גם מסעיף 2, והשוויון שלהם בפני החוק נובע גם מסעיף 26, ההוראה בדבר אי-האפליה הכלולה בסעיף 24 מתייחסת ספציפית לאמצעי ההגנה שכלל זה עצמו מתייחס אליהם. המדינות שהן צד לאמנה צריכות לציין בדוחותיהן כיצד חקיקה ודפוסי התנהלות מבטיחים כי אמצעי ההגנה נועדו לבער כל אפליה בכל תחום, לרבות ירושה, ובייחוד בין ילדים שהם אזרחים לבין ילדים זרים או בין ילדים חוקיים לילדים שנולדו מחוץ לנישואין.

6. האחריות להבטיח את ההגנה הנחוצה לילדים מוטלת על המשפחה, החברה והמדינה. אף שהאמנה אינה מציינת כיצד יש לחלק אחריות זו, הרי שהמשפחה – שאותה מפרשים באורח רחב ככוללת את כל האנשים המרכיבים אותה בחברה של המדינה הנוגעת בדבר – ובייחוד ההורים, הם המחוייבים בראש ובראשונה ליצור תנאים שיקדמו את ההתפתחות ההרמונית של אישיות הילד ואת הנאתו מהזכויות המוכרות באמנה. אולם, מכיוון שהעסקתם של האב והאם בשכר מחוץ לבית שכיחה למדי, על המדינות שהן צד לאמנה לציין בדוחותיהן כיצד החברה, המוסדות החברתיים והמדינה ממלאים את אחריותם לסייע למשפחה להבטיח את ההגנה על הילד. זאת ועוד, במקרים שבהם ההורים והמשפחה מועלים בחובתם, מתעללים בילד או מזניחים אותו, על המדינה להתערב כדי להגביל את הסמכות ההורית, וכאשר הנסיבות מצריכות זאת ניתן להפריד את הילד ממשפחתו. אם הנישואין מתפרקים, יש לנקוט אמצעים, תוך הבאה בחשבון של עליונות טובת הילדים, להעניק להם את ההגנה הנחוצה, וככל שניתן, להבטיח את קיומם של יחסים אישיים עם שני ההורים. הוועדה סבורה כי יהיה זה מועיל אם הדוחות של המדינות שהן צד לאמנה יספקו מידע בדבר אמצעי ההגנה המיוחדים הננקטים כדי להגן על ילדים שננטשו או על ילדים שסביבתם המשפחתית נשללה מהם, כדי לאפשר להם להתפתח בתנאים הדומים ככל הניתן לאלה המאפיינים את הסביבה המשפחתית.

7. על-פי סעיף 24 ב', כל ילד זכאי להירשם מיד לאחר לידתו ולשאת שם. הוועדה גורסת כי יש לפרש הוראה זו כבעלת קשר הדוק להוראה הנוגעת לזכות לאמצעי הגנה

מיוחדים וכי היא נועדה לקדם את ההכרה באישיותו המשפטית של הילד. במקרה של ילדים שנולדו מחוץ לנישואין חשוב במיוחד לדאוג למימוש הזכות לשאת שם. מטרתה העיקרית של החובה לרשום ילדים לאחר לידתם היא לצמצם את סכנת החטיפה והמכירה של ילדים והסחר בהם או סוגי יחס אחר שאינם עולים בקנה אחד עם ההנאה מהזכויות המעוגנות באמנה. על המדינות שהן צד לאמנה לפרט בדוחותיהן את האמצעים המבטיחים את הרישום המידי של ילדים שנולדו בשטחן.

8. בהקשר של ההגנה שיש להעניק לילדים, צריך להקדיש תשומת לב מיוחדת גם לזכותו של כל ילד לקבל אזרחות, כפי שנקבעה בסעיף 24 ג'. הוראה זו נועדה למנוע מצב שבו ילד יקבל פחות הגנה מהחברה ומהמדינה כיוון שהוא נטול אזרחות, אך היא אינה מחייבת בהכרח את המדינה להעניק את אזרחותה לכל ילד הנולד בשטחה. עם זאת, מדינות נדרשות לנקוט כל אמצעי הולם, הן פנימי והן תוך שיתוף פעולה עם מדינות אחרות, כדי להבטיח שכל ילד יקבל אזרחות עם לידתו. בהקשר זה, שום אפליה ביחס לקבלת האזרחות לא תהיה קבילה על-פי החוק המדינתי בין ילדים חוקיים לבין ילדים שנולדו מחוץ לנישואין, וכן שום אפליה של ילדים להורים מחוסרי אזרחות או כזו המבוססת על מעמד האזרחות של אחד ההורים או של שניהם. על המדינות שהן צד לאמנה להתייחס תמיד בדוחותיהן לאמצעים שננקטו כדי להבטיח שלילדים תהיה אזרחות.